

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเมืองรองเพื่อสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวเมืองรอง จังหวัดเชียงราย*

Guidelines for Tourism Management in Secondary Cities to Promote Sustainable Tourism in Chiang Rai Province

¹ณัชติชา อมรกีติพล, ปิยะ พลະปัญญา, กอบลาภ อารีศรีสม และ รัชนีวรรณ คำตัน

¹Natthicha Amornkitiphon, Piya Palapanya, Koblap Areesrisom
and Ratchaneewan Kamton

สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Program in Resource Management and Development, Faculty of Agricultural Production,
Maejo University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: deeneenong@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวเมืองรอง ในจังหวัดเชียงราย การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ (1) ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายหรือผู้แทน (2) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวเชียงราย (3) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย (4) ผู้บริหารหรือนักวิชาการจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (5) ตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชียงราย รวม 5 คน และสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเมืองรอง ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย ประชาชนในพื้นที่ และผู้ประกอบการ รวม 30 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเชียงรายควรเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารแบบบูรณาการ เพื่อกำหนดนโยบาย วางแผน และติดตามผลอย่างมีส่วนร่วม พร้อมพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจและกำหนดมาตรฐานประเมินผลอย่างรอบด้าน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ควรกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว พัฒนาแผนเฉพาะพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และจัดการมลพิษอย่างเป็นระบบ รวมถึงการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม ด้านชุมชน ควรส่งเสริมทักษะและความรู้ให้ชุมชน พัฒนาการท่องเที่ยวที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจและตลาด ควรพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า หนุนธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน ส่งเสริมแบรนด์ท้องถิ่น ด้านโครงสร้างพื้นฐานและบุคลากร ควรส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พัฒนาเจ้าหน้าที่และมัคคุเทศก์ และสร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว; เมืองรอง; ความยั่งยืน

Abstract

This research article aimed to propose guidelines for tourism management in secondary cities to promote sustainable tourism in Chiang Rai Province. The study employed qualitative research methods, conducting in-depth interviews with five key informants. They were: 1) the Governor of Chiang Rai Province or a representative; 2) the Director of the Chiang Rai Tourism Office; 3) the President of the Chiang Rai Provincial Administrative Organization; 4) executives or academics from the Organization for the Development of Special Areas for Sustainable Tourism (Public Organization); and 5) representatives of Chiang Rai tourism operators. Additionally, focus group discussions were held with 30 stakeholders involved in secondary city tourism management, including university lecturers, local residents, and entrepreneurs, divided into three groups of ten participants each. Data were analyzed using content analysis.

The findings indicated that sustainable tourism development in Chiang Rai should begin with the establishment of an integrated management committee to formulate policies, plan, and monitor implementation collaboratively. An information system for decision-making and comprehensive evaluation standards should support this. Regarding natural resources, the guidelines recommend setting tourism carrying capacities, developing area-specific plans, promoting ecotourism, managing pollution systematically, and restoring degraded areas. Community development should focus on enhancing skills and knowledge, and promoting tourism that reflects local culture. In terms of the economy and market, the focus should be on developing value chains, supporting community tourism businesses, and promoting local brands. For infrastructure and personnel, recommendations include creating an environment conducive to sustainable tourism, developing staff and tour guides, and providing lifelong learning opportunities.

Keywords: Tourism; Secondary Cities; Sustainability

บทนำ

รัฐบาลได้ส่งเสริมให้เกิดการกระจายตัวของการท่องเที่ยวไปยังเมืองรองต่าง ๆ ลดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว โดยกระจายการเดินทางในเชิงพื้นที่และเวลาไปยังพื้นที่จังหวัดท่องเที่ยวเมืองรองผ่านมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ชาติ ลดความเหลื่อมล้ำและกระจายการท่องเที่ยวสู่ จังหวัดต่าง ๆ ได้มีนโยบายการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวลงสู่เศรษฐกิจฐานรากด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองและสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มมากขึ้น รวมถึงโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ทั้งโครงการ ชิม ช้อป ใช้, ร้อยเดียวเที่ยวทั่วไทย, เที่ยววัน ธรรมดาราคา ช็อกโลก เป็นต้น (BBC News, 2019) โดยที่นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง 55 จังหวัด เช่น พิชญ์โลก ตาก แพร่ น่าน สุโขทัย ชัยนาท ลพบุรี สิงห์บุรี อุบลราชธานี หนองคาย สกลนคร ศรีสะเกษ มุกดาหาร จันทบุรี ตราด สระแก้ว สตูล ระนอง ชุมพร เป็นต้น ทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจ ภาคท่องเที่ยวและบริการใน จังหวัดนั้น ๆ ทั้งธุรกิจที่พัก โรงแรม และสถานที่ท่องเที่ยว (Siriwan, 2024)

จากงานวิจัยเพิ่มทิศท่องเที่ยว (Tourism Authority of Thailand, c2018) ระบุเกี่ยวกับเมืองรองไว้ว่า เมืองรอง คือ เมืองที่ยังมีนักท่องเที่ยว ไม่พลุกพล่าน (ต่ำกว่า 4 ล้านคนต่อปี) ประกอบด้วย 55 จังหวัดทั่วประเทศ เน้นการเสริมสร้างภาพ เมืองท่องเที่ยวผ่าน 3 แนวคิด ดังต่อไปนี้ 1) Local Experience ให้ประสบการณ์ท่องเที่ยวที่ลงลึกระดับวิถีชุมชน 2) Future Challenge มีโอกาสต่อยอด พัฒนาเติมเต็มศักยภาพในอนาคต 3) Connecting Destination เชื่อมโยงเมืองใหญ่ ผนึกกำลังเมืองเล็กต่าง ๆ และเชื่อมต่อกับเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ ผลการสำรวจหน่วยตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยในพื้นที่ภาคเหนือที่มีการเดินทางไปท่องเที่ยวยัง จังหวัดเมืองรองในช่วงปี พ.ศ. 2563 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564 พบว่า ร้อยละ 78.4 ของกลุ่มตัวอย่างเที่ยว เมืองรองครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2563 และ ร้อยละ 21.6 เที่ยวเมืองรองครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2564 เมื่อพิจารณาช่วงเดือนที่เดินทางท่องเที่ยว พบว่า ระหว่างเดือนมกราคม (ร้อยละ 17.6) ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 (ร้อยละ 9.0) เป็นช่วงที่หน่วยตัวอย่างเดินทางท่องเที่ยวเมืองรองมากที่สุด และ รองลงมาในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 ร้อยละ 12.4 ถึง เดือนมกราคม พ.ศ.2564 ร้อยละ 8.9 ก็มีสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างเดินทางเที่ยวเมืองรองมากเช่นกัน พฤติกรรมการท่องเที่ยวเมืองรอง ส่วนหนึ่งของงานวิจัยสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว ของชาวไทย ปี 2563 งานวิจัยสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย ระบุเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมืองรองไว้ว่า ในปี 2563 มีร้อยละ 45.6 ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางท่องเที่ยวเฉพาะเมืองหลัก รองลงมา ร้อยละ 43.4 ของนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวเฉพาะเมืองรอง และอีกร้อยละ 11 เดินทางท่องเที่ยว ไปทั้งเมืองหลักและเมืองรอง (Tourism Authority of Thailand, 2021) และหากพิจารณานักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายตามกลยุทธ์ของ ททท. แล้วพบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ (Silver Age) เป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนผู้เดินทางท่องเที่ยวเฉพาะเมืองรองมากที่สุด พฤติกรรมการท่องเที่ยวเมืองรองที่น่าสนใจ ได้แก่ ชาวไทยที่มีการท่องเที่ยวเมืองรองในปี 2563 มีการท่องเที่ยวเฉพาะเมืองรองเฉลี่ย 1.4 ครั้ง ร้อยละ 65.6 เป็นการท่องเที่ยวในภูมิภาคเดียวกันกับจังหวัดที่ พานักอาศัย ส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเองไม่ใช้บริการทัวร์ จังหวัดจุดหมายปลายทางยอดนิยม 10 อันดับแรก ได้แก่ จันทบุรี เพชรบูรณ์ เชียงราย นครศรีธรรมราช เลย อุบลราชธานี อุดรธานี นครนายก พิษณุโลก และ น่าน ส่วนใหญ่เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในช่วงปลายปีตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม การทานอาหารระหว่างท่องเที่ยวเมืองรองส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวนิยมร้านข้างทางหรือ street food รองลงมาคือร้านอาหารที่มีการรีวิว/บอกต่อ และร้านที่มีเมนูถ่ายรูปสวย ๆ ประเด็นที่แตกต่างกันของการท่องเที่ยวเมืองหลักกับการท่องเที่ยวเมืองรองคือ วัตถุประสงค์การ ท่องเที่ยว และ สิ่งที่จังหวัดเมืองรองหรือภาครัฐต้องพัฒนาเพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง โดยที่ วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวเมืองรองมีประเด็นเป็นการให้รางวัลชีวิต เป็นการสร้างความโดดเด่น/การประสบความสำเร็จ ระบุว่า ผู้เดินทางชาวไทย จำนวนมากกว่าครึ่ง หรือ 68% อยากมีส่วนร่วมในการลดปัญหานักท่องเที่ยวล้นเมือง โดยปี 2563 จะเลือก ท่องเที่ยวเมืองรองแทนเมืองหลัก ส่วน 65% ต้องการเปลี่ยนแผนไปเที่ยวจุดหมายอื่นที่เขารู้จักน้อยกว่า แต่คล้ายกับของเดิม ขณะเดียวกันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองต่าง ๆ ตั้งแต่การลดหย่อนภาษีแก่นักท่องเที่ยว การยกเว้นภาษีกรณีจัดอบรมสัมมนาในจังหวัดเมืองรอง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองรอง ต่าง ๆ ของรัฐบาล ส่งผลให้นักท่องเที่ยวขยายตัวไปในทุกจังหวัดเมื่อเทียบรายได้จากการท่องเที่ยวในกลุ่มเมืองรอง พบว่า จังหวัดเชียงรามี รายได้สูงสุดในกลุ่มเมืองรอง 1,585 ล้านบาท ในช่วง 10 เดือนแรก ของปี 2565 (Thairath Online, 2023)

ทั้งนี้ คณะกรรมการองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (พทท.) เห็นชอบให้ประกาศพื้นที่ทั้ง 18 อำเภอ ของจังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เชียงราย ตามที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

(อพท.) เสนอ (Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization), 2021) ขั้นตอนการดำเนินงานของ อพท. เพื่อให้เป็นไปตามมติดังกล่าว และแผนการดำเนินงานของ อพท. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566 ซึ่งมีเป้าหมายจะดำเนินการใน 3 กิจกรรมหลัก คือ 1) การขับเคลื่อนจังหวัดเชียงรายสู่การเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของ UNESCO ด้านการออกแบบ 2) การศึกษาความเหมาะสมในการเสนอพื้นที่ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เป็นอุทยานธรณีโลก (Geo park) และ 3) การยกระดับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ตลาดมูลค่าสูงและมีมาตรฐานความยั่งยืนระดับสากล ซึ่งหมายความว่าจังหวัดเชียงรายกำลังได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

จังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นเมืองที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งด้านธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่น แต่ยังเผชิญปัญหาการจัดการที่ไม่เป็นระบบ เช่น การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง การใช้ทรัพยากรเกินขีดจำกัด และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็ง ปัจจัยเหล่านี้อาจกระทบต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาว ดังนั้น บทความนี้จะนำเสนอการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเมืองรองเพื่อสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวเมืองรอง จังหวัดเชียงราย สามารถสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม รวมทั้งเป็นต้นแบบการจัดการที่สามารถนำไปปรับใช้กับเมืองรองอื่น ๆ ได้อีกในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวเมืองรอง ในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้ 1) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2561-2580) 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเมืองรอง 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว 4) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน 5) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการบูรณาการ

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็นสองส่วนคือ 1) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ (1) ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายหรือผู้แทน (2) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวเชียงราย (3) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย (4) ผู้บริหารหรือนักวิชาการจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (5) ตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชียงราย รวม 5 คน และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเมืองรอง ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย ประชาชนในพื้นที่ และผู้ประกอบการ รวม 30 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเมืองรองเพื่อสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวเมืองรอง จังหวัดเชียงราย โดยผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา (content validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนมุมมอง ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน การสัมภาษณ์เชิงลึกมุ่งเน้นการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ข้อมูลที่ได้จะช่วยสร้างความเข้าใจที่ละเอียดและตรงประเด็น

การสนทนากลุ่มถูกนำมาใช้เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเมืองรอง วิธีการนี้ช่วยให้เกิดการอภิปราย การโต้แย้ง และการเสนอแนวทางใหม่ ๆ ที่สะท้อนมุมมองที่หลากหลาย การใช้ทั้งสองวิธีควบคู่กัน ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของข้อมูล อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงข้อค้นพบไปสู่การกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเมืองรองเพื่อความยั่งยืนได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุมทุกมิติ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ที่เน้นการตีความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการถอดเทปคำสัมภาษณ์และบันทึกการสนทนากลุ่มออกมาเป็นข้อความ (Transcription) จากนั้นทำการอ่านและทบทวนข้อมูลหลายรอบเพื่อให้เข้าใจประเด็นสำคัญอย่างรอบด้าน ข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำมาจัดหมวดหมู่ (Coding) โดยกำหนดรหัส (Code) เพื่อสะท้อนแนวคิดหรือประเด็นที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย เมื่อได้รหัสแล้ว จะทำการจัดกลุ่มรหัสให้เป็นหมวดหมู่ใหญ่ (Category) และสร้างประเด็นหลัก (Themes) ที่สะท้อนภาพรวมของเนื้อหา เพื่อให้สามารถระบุได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีทัศนคติ ความต้องการ และข้อเสนอแนะที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร การวิเคราะห์เนื้อหาจึงทำให้สามารถสกัดข้อมูลที่มีความซับซ้อนให้ออกมาเป็นสาระสำคัญที่ชัดเจนและมีโครงสร้าง ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์เนื้อหา จะช่วยให้เห็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเมืองรองจังหวัดเชียงรายในมิติต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้กำหนดแนวทางเชิงปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ : นำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวเมืองรองในจังหวัดเชียงราย

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน และมิติของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืนในจังหวัดเชียงรายได้ดังนี้

1. แนวทางด้านการบริหารจัดการและธรรมาภิบาล

การสร้างกลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ โดยการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเชียงราย ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน คณะกรรมการนี้จะทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย วางแผนยุทธศาสตร์ ประสานงาน และติดตามประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการวางแผน และการตัดสินใจ ระบบนี้ควรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว สถานภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงข้อมูลเชิงคุณภาพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนามาตรฐานและเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม มาตรฐานเหล่านี้จะใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามประเมินผล และปรับปรุง การจัดการการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น ผ่านการจัดประชุมเวที สาธารณะ การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม และการสร้างช่องทางการสื่อสารและรับฟัง ความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนากฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น ข้อบัญญัติท้องถิ่น เกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว และการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างกลไกการบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ

2. แนวทางการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง โดยการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งสามารถ รองรับได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกำหนดนี้ ต้องคำนึงถึง ทั้งขีดความสามารถทางกายภาพ ความสามารถของระบบนิเวศ และความเหมาะสมทางสังคมวัฒนธรรม

การพัฒนาแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งอย่างเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดแนวทางการ อนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ การติดตาม และการประเมินผล แผนเหล่านี้ต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับปรุง ได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งเน้นการศึกษาธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสร้างความตระหนักในคุณค่าของการอนุรักษ์ให้กับนักท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวประเภทนี้จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างรายได้จาก การอนุรักษ์

การจัดการมลพิษและของเสียจากการท่องเที่ยว โดยการพัฒนากระบวนการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการลดการใช้พลาสติก การแยกขยะ การรีไซเคิล และการใช้ประโยชน์จากของเสีย การจัดการ น้ำเสียจากสถานประกอบการท่องเที่ยว และการควบคุมมลพิษทางอากาศจากการคมนาคมขนส่ง

การฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรม โดยการดำเนินโครงการฟื้นฟูป่าที่ถูกทำลาย การปรับปรุง คุณภาพดินและแหล่งน้ำ และการสร้างพื้นที่สีเขียวในเมือง การดำเนินงานเหล่านี้จะช่วยเพิ่มศักยภาพ การท่องเที่ยวและสร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาระบบการติดตามและเตือนภัยสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันและจัดการกับผลกระทบที่อาจ เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เช่น ระบบติดตามคุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศ การกัดเซาะของดิน และการ เปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ

3. แนวทางการพัฒนาชุมชนและวัฒนธรรม

การเสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น โดยการจัดอบรมและพัฒนาทักษะ ด้านการท่องเที่ยว เช่น การบริการ การต้อนรับ การปรุงอาหาร การทำหัตถกรรม การเป็นไกด์ท้องถิ่น และ การบริหารจัดการธุรกิจขนาดเล็ก การพัฒนาศักยภาพนี้ต้องสอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของ ชุมชนแต่ละแห่ง

การส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชุมชน ที่สะท้อนเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนและอนุรักษ์วัฒนธรรมไปพร้อมกัน

การพัฒนากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน โดยการสนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนาแผนการท่องเที่ยวชุมชน การจัดการเงินทุนหมุนเวียน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน ระบบการจัดการนี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองได้อย่างยั่งยืน

การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น การสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้วัฒนธรรมท้องถิ่นคงอยู่และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การสร้างความเข้าใจและความเคารพระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น โดยการพัฒนาแนวทางการสื่อสารและการให้ข้อมูลที่เหมาะสม การจัดทำคู่มือมารยาทสำหรับนักท่องเที่ยว การฝึกอบรมไกด์ท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและสามารถถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม และการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

การสร้างกลไกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาความแออัด ปัญหาเสียงรบกวน ปัญหาการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และปัญหาทางวัฒนธรรม กลไกนี้ควรมีการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน

4. แนวทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการตลาด

การพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าของการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมการเชื่อมโยงระหว่างธุรกิจการท่องเที่ยวกับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น เกษตรกรรม หัตถกรรม อาหารท้องถิ่น และบริการต่าง ๆ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมสำหรับตลาดการท่องเที่ยว และการสร้างตราสินค้าและการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

การส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็กและขนาดกลางของชุมชน โดยการให้การสนับสนุนด้านเงินทุน การบริหารจัดการ การตลาด และเทคโนโลยี การสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการ และการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย ธุรกิจเหล่านี้จะช่วยกระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน

การพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ โดยการสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวที่เน้นความยั่งยืน การพัฒนาสื่อการตลาดที่สะท้อนคุณค่าของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสม และการสร้างช่องทางการตลาดที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

การพัฒนากระบวนการเงินที่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสมกับธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน และการสร้างกลไกการจัดสรรประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และการพัฒนาชุมชน

การส่งเสริมการนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาแอปพลิเคชันและระบบออนไลน์สำหรับการจองและการให้บริการ การใช้เทคโนโลยีในการจัดการและติดตามการท่องเที่ยว การพัฒนาประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสีเขียวในธุรกิจการท่องเที่ยว

5. แนวทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการปรับปรุงเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะที่ใช้พลังงานสะอาด การจัดทำ

จุดจอตลอดและระบบการจราจรที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความพิการ

การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น ระบบประปาที่มีประสิทธิภาพ ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบจัดการขยะ ระบบไฟฟ้าที่ใช้พลังงานทดแทน และระบบสื่อสารโทรคมนาคมที่ทันสมัย ระบบเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่พักและสถานที่ให้บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมการใช้วัสดุท้องถิ่นและวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานทดแทน การประหยัดน้ำและพลังงาน การลดการใช้สารเคมี และการจัดการของเสียอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารและการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว การพัฒนาเว็บไซต์และแอปพลิเคชันที่มีข้อมูลครบถ้วนและทันสมัย การจัดทำแผนที่และสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้บริการให้มีความรู้และทักษะที่เหมาะสม

การพัฒนาระบบความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว โดยการจัดทำแผนป้องกันและระงับอัคคีภัย แผนการจัดการในภาวะฉุกเฉิน ระบบการแพทย์ฉุกเฉิน และระบบการสื่อสารในภาวะฉุกเฉิน รวมถึงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และชุมชนท้องถิ่นให้มีความพร้อมในการจัดการเหตุการณ์ฉุกเฉิน

6. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทุกระดับ โดยการจัดทำแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทั้งผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรการอบรมที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและเน้นความยั่งยืน การจัดทำระบบการรับรองมาตรฐานบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการจัดอบรมเกี่ยวกับหลักการและแนวปฏิบัติของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การจัดการสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรม การบริหารจัดการชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การส่งเสริมการศึกษาวิจัยด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการสนับสนุนการวิจัยของสถาบันการศึกษา การส่งเสริมการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชน การพัฒนาองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดเชียงราย และการเผยแพร่ผลงานวิจัยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้

การพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศและการสื่อสาร โดยการจัดอบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอ การพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร และการพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาและการจัดการความขัดแย้ง

การสร้างโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดทำแผนการพัฒนาตนเองสำหรับบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ การสนับสนุนการศึกษาต่อและการพัฒนาสายอาชีพ และการสร้างแรงจูงใจสำหรับการพัฒนาตนเอง

องค์ความรู้ใหม่

การสร้างความยั่งยืนด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาเชิงปริมาณไปสู่การจัดการเชิงคุณภาพ โดยเน้นการบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นหัวใจสำคัญ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่สามารถดำเนินการโดยภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องสร้างกลไกความร่วมมือที่รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ชุมชน และสถาบันการศึกษา

ผ่านการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่มีอำนาจในการวางแผน กำหนดมาตรการ และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ที่สำคัญอีกประการคือการพัฒนาฐานข้อมูลการท่องเที่ยวแบบบูรณาการซึ่งเชื่อมโยงข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ นักท่องเที่ยว และผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์และสนับสนุนการตัดสินใจ การวิจัยยังเสนอแนวคิดใหม่ในการออกแบบแผนจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวตามขีดความสามารถในการรองรับ เพื่อป้องกันการเสื่อมโทรมของทรัพยากรและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังพบว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยวเมืองรองควรใช้แนวทาง “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ที่ผสมผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่าง การยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์และบริการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจและชุมชน เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งในระยะยาว สุดท้าย การสร้างศักยภาพบุคลากรท้องถิ่นและพัฒนาองค์ความรู้เชิงวิชาการเป็นฐานสนับสนุนการตัดสินใจ ทำให้จังหวัดเชียงรายสามารถวางแผนเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริงจากผลการวิจัย สามารถนำมาสรุปเป็นแผนภาพแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวเมืองรอง ในจังหวัดเชียงราย ดังภาพ 1

Figure 1: Guidelines for Tourism Management to Create Sustainability in Secondary Cities in Chiang Rai Province

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเชียงราย ที่นำเสนอ 6 ด้านครอบคลุมทั้งการบริหารจัดการธรรมาภิบาล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาชุมชนและวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจและการตลาด โครงสร้างพื้นฐานและการบริการ รวมถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั้นสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีหลายอย่างในวงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการและธรรมาภิบาล สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแบบบูรณาการ (Integrated Tourism Management) ที่เน้นการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน เช่น รัฐ เอกชน ชุมชนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม รวมถึงการใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศและมาตรฐานการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีระบบ (Systems Approach) ที่เน้นการมองท่องเที่ยวเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันและต้องมีการวางแผนและติดตามแบบองค์รวม (Laing et al., 2014; Buckley, 2009)

ด้านการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) และการจัดการมลพิษ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นไปตามหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ที่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์ โดยตามแนวคิดของ Eco-tourism และการบริหารทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ที่มีการศึกษาและนำไปปฏิบัติในหลายประเทศ (Weaver, 2006; Bramwell et al., 2014)

ด้านการพัฒนาชุมชนและวัฒนธรรม สอดคล้องกับทฤษฎี Community-Based Tourism (CBT) ที่เน้นการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเหมาะสม CBT ถือเป็นแนวทางสำคัญที่ได้รับการสนับสนุนในงานวิจัยต่างประเทศและนำไปปฏิบัติได้ผลดีในหลายพื้นที่ เช่น งานวิจัยที่ศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนในเชียงรายโดยตรง (Rocharungsat, 2008; Goodwin and Santilli, 2009)

ด้านเศรษฐกิจและการตลาด เน้นการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าทางเศรษฐกิจและสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลางในชุมชน โดยผสมผสานนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการตลาดซึ่งเกื้อหนุนกับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Sustainable Economic Development) และการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาดอย่างคล่องตัวตามทฤษฎี Destination Life Cycle (Butler, 2000; Smith and Jones, 2011)

ด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และระบบสาธารณูปโภคที่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา Infrastructure Sustainability ที่มุ่งเน้นความสมดุลด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต (World Travel & Tourism Council, n.d.)

ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเน้นการพัฒนาบุคลากรในทุกระดับให้มีทักษะและความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการพัฒนาความสามารถทางด้านภาษาและการสื่อสาร สอดคล้องกับแนวทาง Capacity Building และ Human Resource Development ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ได้รับการยอมรับทางวิชาการ (Ashley and Haysom, 2006)

สรุป

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืนในจังหวัดเชียงรายมุ่งเน้นการบูรณาการทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสมดุล ครอบคลุมทั้งด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชน เศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐาน และทรัพยากรมนุษย์ ในด้านการบริหารจัดการ เน้นการจัดตั้งคณะกรรมการ

บริหารการท่องเที่ยวที่มีตัวแทนจากหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น เอกชน และชุมชน เพื่อกำหนดนโยบายและวางยุทธศาสตร์ โดยใช้ระบบฐานข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อมโยงข้อมูลนักท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ และผลกระทบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย พร้อมกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มุ่งกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว พัฒนาแผนจัดการพื้นที่ ปรับใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จัดการมลพิษและขยะอย่างมีประสิทธิภาพ พื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม และพัฒนาระบบติดตามสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกันด้านชุมชนและวัฒนธรรม เน้นเสริมสร้างศักยภาพคนในพื้นที่ พัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ถ่ายทอดภูมิปัญญา และสร้างความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน

ในด้านเศรษฐกิจและการตลาด เน้นพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยว ส่งเสริมธุรกิจท้องถิ่น พัฒนาการตลาดอย่างมีความรับผิดชอบ จัดตั้งกองทุนสนับสนุน และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับการบริการ ส่วนโครงสร้างพื้นฐานเน้นระบบสาธารณสุขปลอดภัยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่พักสีเขียว และระบบความปลอดภัยครบวงจร สุดท้ายด้านทรัพยากรมนุษย์มุ่งสร้างคนที่มีทักษะด้านการบริการ การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การใช้เทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ รวมถึงสนับสนุนงานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย การดำเนินงานทั้งหมดนี้เป็นแนวทางสำคัญสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรองอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย ควรร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลไกบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ทั้งในด้านโครงสร้างการบริหาร แผนงานการพัฒนา และการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ เนื่องจากการบริหารจัดการของชุมชนมีบทบาทสำคัญในการรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น

1.2 หน่วยงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น กรมทางหลวงชนบท และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ควรวางแผนและจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเมืองรองให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น การพัฒนาถนน ระบบขนส่งสาธารณะ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ห้องน้ำสาธารณะ และระบบไฟฟ้า-น้ำประปา โดยควรออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความประทับใจและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือนอย่างยั่งยืน

1.3 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรสนับสนุนชุมชนในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่า ทั้งในแง่ของการฝึกอบรม การตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว เช่น การเรียนรู้วัฒนธรรม การทำอาหารพื้นบ้าน การเกษตรเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรม สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ และยกระดับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว

1.4 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และกรมประชาสัมพันธ์ ควรดำเนินการสร้างแบรนด์และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองรองของจังหวัดเชียงรายอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการถ่ายทอดภาพลักษณ์ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ ความงามทางธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และ

ความรู้สึกอบอุ่นที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ การรับรู้ในเชิงบวก และความเชื่อมั่น ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมการท่องเที่ยวซ้ำและการบอกต่อในวงกว้าง

1.5 องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ควรจัดตั้งคณะทำงานด้านการจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชนร่วมกับผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และกลุ่มเยาวชน เพื่อดำเนินการวางแผน และควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เกิดความสมดุลระหว่างรายได้และการรักษาสิ่งแวดล้อม เพราะการมีคณะทำงานในพื้นที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่องและสามารถตัดสินใจได้ทันต่อสถานการณ์

1.6 ชุมชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยวท้องถิ่นควรจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มทักษะด้านการบริการ การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ และการดูแลนักท่องเที่ยวอย่างมีอาชีพ โดยสามารถประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพราะการเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรในพื้นที่จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพของประสบการณ์นักท่องเที่ยวและสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพท่องเที่ยวของคนในชุมชน

1.7 รีสอร์ท และที่พักในพื้นที่ควรส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ผ้าทอ อาหารพื้นเมือง หรือของที่ระลึกจากชุมชน ในการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยจัดมุมจำหน่ายสินค้าและแสดงข้อมูลที่มาอย่างชัดเจน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างธุรกิจเอกชนกับฐานการผลิตของชุมชนในท้องถิ่น

1.8 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและจุดต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยรัฐหรือเอกชน ควรจัดทำคู่มือท่องเที่ยวเมืองรองอย่างยั่งยืน ที่แสดงเส้นทางกิจกรรม ข้อควรปฏิบัติในการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และข้อมูลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบที่เข้าใจง่าย พร้อมทั้งเผยแพร่ผ่านทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวจำนวนมากยังขาดแนวทางในการเดินทางอย่างเหมาะสมในพื้นที่ที่มีบริบทเฉพาะทางวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษา รูปแบบความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเมืองรอง การวิจัยนี้จะช่วยออกแบบโมเดลความร่วมมือที่เหมาะสมกับบริบทของเมืองรอง เพื่อให้เกิดการจัดการแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืนอย่างแท้จริง

2.2 ควรศึกษา บทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นและอัตลักษณ์ชุมชนในการสร้างจุดขายทางการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน การศึกษานี้จะช่วยให้เข้าใจว่าชุมชนสามารถนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการท่องเที่ยวอย่างไรโดยไม่สูญเสียความเป็นตัวเอง และยังคงรักษาความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนควบคู่กับการสร้างรายได้

References

- Ashley, C., & Haysom, G. (2006). From Philanthropy to a Different Way of Doing Business: Strategies and Challenges in Integrating Pro-Poor Approaches into Tourism Business. *Development Southern Africa*, 23(2), 265–280.
- BBC News. (2019). *Taste, Shop, Use: Giving Money away for Travel Helps Stimulate the Economy, as Intended by the Prayut 2/1 Government or Not*. Retrieved December 23, 2024, from <https://www.bbc.com/thai/49371889>
- Bramwell, B., Henry, I., & Lane, B. (2014). Collaborative Tourism Planning: Insights for Sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 22(2), 206–227.

- Buckley, R. (2009). *Ecotourism: Principles and Practices*. UK: CABI Publishing.
- Butler, R. W. (2000). The Tourism Area Life Cycle: Conceptual and Theoretical Issues. In D. R. Judd & S. S. Fainstein (Eds.). *The Tourist City*. (2nd ed.). New Haven, CT: Yale University Press.
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization). (2021). *History of Designated Areas for Sustainable Tourism Administration, Chiang Rai*. Retrieved December 24, 2024, from <https://www.dasta.or.th/th/article/579>
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). *Community-Based Tourism: A Success? International Centre for Responsible Tourism Occasional Paper*, 11, 1-37.
- Laing, J., Frost, W., & O'Leary, J. (2014). The Role of Community in Sustainable Tourism Development. *Tourism Management Perspectives*, 10, 47-55.
- Rocharungsat, P. (2008). Community-Based Tourism in Asia. In G. Moscardo, 2008 (Eds.). *Building Community Capacity for Tourism Development*. Retrieved March 22, 2025, from <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/10.1079/9781845934477.0060>
- Siriwan, N. (2024). Development of Secondary City Tourism. *Research Review Article*, 45, 1-12.
- Smith, A., & Jones, B. (2011). The Destination Life Cycle: A Review of Research from 2000 to the Present. *Journal of Tourism Research*, 50(3), 123-145.
- Thairath Online. (2023). *The Government Revealed That the Tourism Authority of Thailand (TAT) Is Promoting the Secondary City Tourism Project to Boost Domestic Tourism throughout 2024*. Retrieved December 24, 2024, from <https://www.thairath.co.th/news/politic/2751009>
- Tourism Authority of Thailand. (2018). *Tourism Compass, 4th Quarter 2018*. Bangkok: TAT Intelligence Center.
- Tourism Authority of Thailand. (2021). *Results of the Survey on the Tourism Behavior of Thai Tourists in Secondary Cities in 2020-2021*. Bangkok: Tourism Authority of Thailand.
- Weaver, D. (2006). *The Encyclopedia of Ecotourism*. UK: CABI Publishing.
- World Travel & Tourism Council. (n.d.). *Sustainable Travel & Tourism — Research, Insights and Actions*. Retrieved December 22, 2024, from <https://wtcc.org/sustainability>